

ДО АНАЛІЗУ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ОЦІНКИ РІВНЯ ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМСТВ ВІД НЕДРУЖНІХ ПОГЛИНАНЬ

Кандидат економічних наук Ільченко В.Ю.,
Грищенко А.О.

Дана стаття присвячена аналізу методичних підходів оцінки рівня захисту підприємств від недружнього поглинання.

This article is devoted to analysis the methodical approaches for determining the level of protection for companies against hostile takeovers.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день такі незаконні форми захоплення бізнесу як рейдерські атаки стали надзвичайно популярними як у світі загалом, так і на території нашої держави зокрема. Проблематика недружніх поглинань в Україні набула гостроти тому, що підприємства практично є незахищеними перед спробами захоплення їх власності. Руйнування бізнесу, зниження інвестиційної привабливості, підвищення соціальної та економічної напруги у суспільстві — ось неповний перелік негативних наслідків рейдерства. Тому об'єктивно необхідним стає комплексна оцінка та аналіз рівня захисту підприємств від недружніх поглинань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських та російських вчених і фахівців, що зробили вагомий внесок у розвиток досліджень з цієї проблематики, можна виділити: І.Ю. Зайцеву, В.Ю. Нестеренко, Д.А. Горового, І.Ю. Копелева, В.Л. Григор'єва та М.Г. Іонцева [1 — 5].

Слід вказати, що вищезазначені науковці в основному наводять практичні приклади недружніх поглинань і мало уваги приділяють методам та методикам захисту саме вітчизняних підприємств від руйнівної дії рейдерських атак, не враховуючи всю специфіку української економіки. За цих умов назріла гостра необхідність у забезпеченні керівників вітчизняних підприємств чіткими рекомендаціями для більш ефективного та своєчасного реагування на рейдерські атаки і відстоювання підприємства у загарбників [1]. За цих умов створення єдиної методики управління рівнем ризику загрози недружніх поглинань для підприємств вітчизняної економіки дозволить своєчасно протидіяти атакам компаній-агресорів.

Постановка цілей. В статті запропонована методика управління рівнем захисту підприємства від недружніх поглинань для українських підприємств та розглянуті методи розрахунку рівня ризику загрози недружнього поглинання.

Виклад основного матеріалу. Поглинання підприємств перетворилося в прибуткову індустрію переділу власності. Тут нічого не має спільного з цивілізованим процесом злиття й поглинання організацій, як одного зі способів підвищення ефективності виробництва. Причинами виникнення недружнього поглинання слід вважати: невідповідність розміру статутного капіталу порівняно з реальною вартістю активів підприємств; прогалини в існуючому законодавстві, що дозволяє здійснювати махінації з реєстром акціонерів та скуповувати за безцінь акції; низький рівень відповідальності окремих керівників господарчих товариств за трудові колективи та збереження їхньої чисельності; невинуватене перепрофілювання виробництва; цілеспрямоване зниження вартості активів з метою зменшення розмірів податкових та інших платежів, а також відсутність у більшості керівників і менеджерів юридичних та економічних знань, які дозволили б їм здійснити належний опір поглинанню [2].

Отже, поглинання — це процес придбання, купівлі, одержання однією компанією контрольного пакета акцій іншої, що здійснюється рейдером. Рейдер (raider дослівно з англ. «пірат») — скупник акцій — приватна особа чи корпорація бажуюча одержати контроль над компанією [3]. Інша справа *недружнє поглинання* або *рейдерство*, яке визначається як незаконне захоплення одного суб'єкта господарювання або його власності іншим із застосуванням корупції та насильства [4].

На сьогодні існує класифікація видів рейдерів, відповідно до якої умовно розділяють «білих», «сірих» і «чорних» рейдерів.

«Білі» рейдери діють методом корпоративного шантажу в рамках чинного законодавства. В нашій країні вони трапляються доволі рідко і є більш характерними для країн із розвинутою економікою та високою

бізнес-культурою. Таке рейдерство прямо чи безпосередньо з процедурою банкрутства усуває від керівництва неефективний менеджмент, підвищує результативність бізнес-процесів, сприяє працевлаштуванню висококваліфікованих фахівців тощо.

«Сірі» рейдери діють за межами діючого законодавства. Вони фальсифікують документи, використовують подвійний реєстр та незаконні збори акціонерів з метою заволодіння контрольным пакетом акцій.

«Чорні» рейдери для отримання результату використовують кримінальні методи (захоплення, підробка документів, реєстрація компаній на підставних осіб, підкуп силових структур, чиновників, суддів і судових виконавців, фізичне усунення невігідних осіб). Результати діяльності чорних рейдерів украй негативні.

Під час захоплення чорні рейдери використовують методи скуповування акцій і боргових зобов'язань, ініціюють процедури банкрутства, протиправний доступ до реєстру акціонерів, значне зниження вартості підприємства тощо. Особливий інтерес становлять державні та приватні підприємства, що володіють нерухомістю.

При ознайомленні з роботами по дослідженню існуючої методології і сучасної практики захисту від недружнього поглинання в Україні можна зробити висновок, що на цей час не вироблено чітких критеріїв і теорій побудови захисту, що враховують особливості здійснення корпоративних захоплень в Україні, а на деяких підприємствах система захисту від загрози поглинання і зовсім відсутня [5]. Таким чином, актуальними залишаються питання формування механізму управління конкурентними перевагами підприємств, а саме теоретико-методологічного забезпечення процедури формування стратегії захисту від недружнього поглинання. А для цього необхідно здійснити кількісну оцінку рівня захисту підприємства від недружнього поглинання. Зробити це пропонується за допомогою певної методики, етапи якої наведені нижче на рис.1.

Далі розглянемо більш детально другий та третій етапи методики.

Для комплексної оцінки рівня захисту підприємства від недружнього поглинання доцільно використання декількох методів, а саме імовірнісного (статистичного) методу та методу експертних оцінок. Дані методи були обрані тому що:

- ризик є поняттям імовірнісним, тому для оцінки вірогідності настання певної події (в нашому випадку — недружнього поглинання) доцільним є використання теорії імовірності та статистичного методу;
- визначити вплив всіх негативних факторів у кількісному вираженні є складним та надзвичайно трудомістким завданням, тому доречним буде використання думок досвідчених професіоналів (експертів), які за допомогою анкети та оцінки своїх відповідей у балах зможуть визначити важливість кожного фактора на діяльність підприємства.

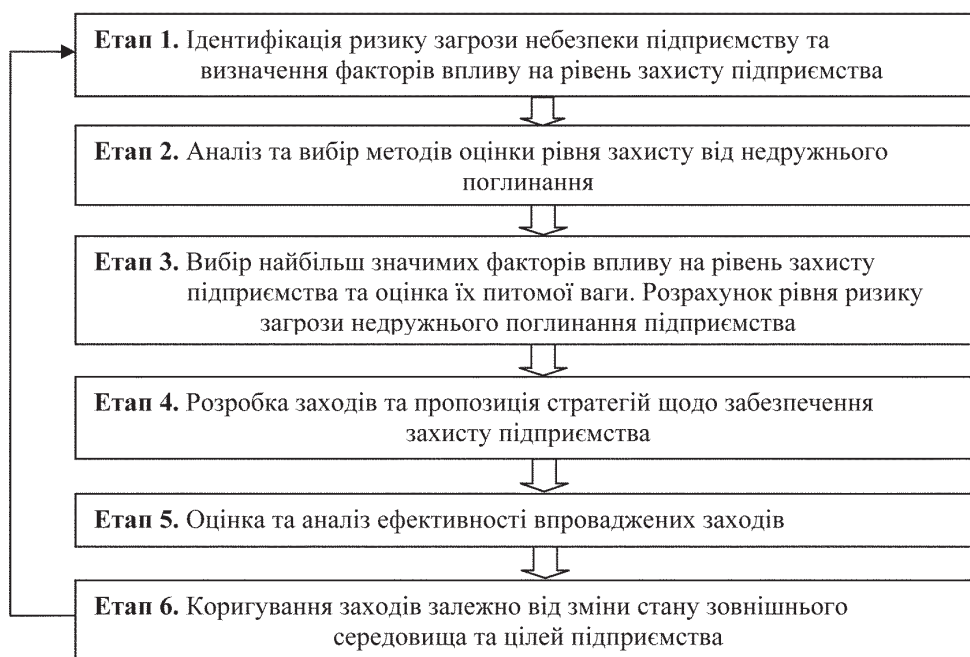

Рис. 1. Етапи методики управління рівнем захисту підприємства від недружнього поглинання

Для розрахунку рівня ризику загрози недружнього поглинання підприємства необхідно кількісно оцінити найбільш значимі фактори впливу. З цією метою доцільно використання методу здобуття інформації, що включає анкетування підприємства й оцінку рівня його захисту, запропонованого авторами Дикань В.Л та Зайцевою І.Ю. *Метод анкетування*, на відміну від інших методів аналізу, дозволяє комплексно та у максимально короткий термін визначити рівень захисту підприємств від можливої загрози недружнього поглинання. Для визначення рівня захисту підприємств автотранспорту від недружнього поглинання вищевказаними авторами було використано п'ятдесят критеріїв, які характеризують фінансово-господарську діяльність підприємства. Кожний критерій оцінюється в балах від 0 до 2 [6].

Оскільки кількість критеріїв, які оцінюють фактори, неоднакова, це може значним чином вплинути на достовірність отриманих результатів. Тому слід усереднити отримані показники та привести їх до порівнюваного вигляду.

Таке усереднення можливо провести за допомогою введення спеціального показника k_2 , що порівнював би кількість балів, набрану підприємством за певним фактором. Слід також врахувати, що внесок і вагомість факторів ризику, які були оцінені, в кінцевий загальний показник захисту неоднакові. Тобто необхідні спеціальні вагові коефіцієнти, які надавали б можливість відобразити цю неоднорідність впливу (b_i). Отже, після врахування всіх можливих чинників, які можуть вплинути на достовірність отриманих результатів формула визначення рівня захисту від недружнього поглинання буде виглядати наступним чином:

$$k_{з\text{НП}} = k_i \cdot b_i, \quad (1)$$

де $k_{з\text{НП}}$ — критерій захисту підприємства від загрози поглинання, $0 < k_{з\text{НП}} < 1$;

b_i — ваговий коефіцієнт, до якого повернемося трохи нижче.

k_i — кінцевий показник захищеності підприємства за i -тим фактором ризику, який визначається за формулою (2).

$$k_i = \frac{k_i}{k_{i \max}}, \quad (2)$$

де k_i — кількість балів, набрана підприємством за i -тим фактором ризику;

$k_{i \max}$ — максимальна кількість балів, що може бути набрана підприємством за i -тим фактором ризику.

Для визначення вагових коефіцієнтів впливу ризикових факторів на кінцевий загальний показник ризику (b_i) пропонується використати метод контент-аналізу.

Контент-аналіз — формалізований метод вивчення текстової і графічної інформації, який полягає у представленні інформації в кількісних показниках і її статистичній обробці.

Об'єктом контент-аналізу може бути зміст різних друкованих видань, радіо- і телепередач, кінофільмів, рекламних повідомлень, документів, публічних виступів, матеріалів анкет [10]. У нашому випадку об'єктом дослідження контент-аналізу є публікації на тему рейдерства.

Таким чином, поєднавши методи анкетування і контент-аналізу, отримаємо модель розрахунку рівня ризику загрози недружнього поглинання. Залежно від рівня ризику (низький, середній, високий) надаються рекомендації щодо заходів по запобіганню або протидії рейдерського захоплення.

Висновки. Сьогодні процеси злиттів і поглинань у всьому цивілізованому світі є явищем закономірним і навіть позитивним, коли методи їх здійснення є законними, а схеми «білими», тобто прозорими. На жаль, в Україні діють «чорні» і «сірі» рейдери, які нехтують законами і використовують злочинні інструменти боротьби. Тому створення єдиної методики управління рівнем ризику загрози недружнього поглинання є вкрай важливим, оскільки дозволить оцінити вразливість підприємства щодо можливих рейдерських атак та виходячи з цього правильно вибудувати оборонну стратегію підприємства.

Література

1. Зайцева І.Ю. Організаційно-економічний механізм забезпечення захисту підприємства від недружнього поглинання [Електронний ресурс] /І.Ю. Зайцева. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ekonomika/2010_683/55.

2. Білорус О.Г. Новый тоталитаризм глобальных корпораций—зростаюча загроза безпеці розвитку у 21 столітті // Економічний часопис — ХХІ. — 2004. — №9. — С.3-7.
3. Економічна енциклопедія. — К.: Академія, 2000. — Т.1. — с.33-34.
4. Зеркалов Д. В. Антирейдер: Практическое пособие / Д. В. Зеркалов. — Киев: Дакор, Основа, КНТ, 2008. — с.113-191.
5. Паламарчук Г., Венгер Л. Особливості рейдерства в Україні та політика його подолання // Економіка України. — 2007, №9. — с. 42-44.
6. Дикань В.Л., Зайцева І.Ю. Оцінка та аналіз рівня захисту підприємств автотранспорту від недружніх поглинань на основі економіко-математичних методів // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2009, № 26. — с. 76-85.
7. Копелєв І.Ю. Рейдерство як феномен ринкової економіки // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ №1, 2010— с.305-314.
8. Григорьев В. Захват предприятий и защита от захвата / В. Григорьев. — М.: Дело, 2007. — 560 с.
9. Ионцев М.Г. Корпоративные захваты: слияния, поглощения, гринмэйл / М.Г. Ионцев. — М.: Ось-89, 2003. — 176 с.
10. <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1283>

УДК 656.13

ДЕТІНІЗАЦІЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Карпенко О.В.

В статті наведені теоретичні відомості стосовно тіньової заробітної плати в Україні та можливі шляхи виведення зарплати з тіні.

In article theoretical data concerning a shadow salary in Ukraine are stated and possible ways of deduction of the salary from a shadow are resulted.

Постановка проблеми. Одним з методів здійснення тіньової діяльності в бізнесі є виплата неофіційної заробітної плати, що знижує реальні доходи громадян. Найбільше таких порушень встановлено у сфері малого та середнього бізнесу, і саме в малому бізнесі найбільше виявлено неоформлених найманих працівників. За даними Інституту демографії НАН України, близько 145 млрд. грн. фонду зарплати знаходяться в тіні [1].

Заробітна плата «в конверті» підвищує соціальне розшарування в суспільстві та призводить до того, що працівник не має ніяких соціальних гарантій. На даний час, першочергові кроки уряду мають бути направлені на легалізацію заробітної плати та трудових відносин в цілому.

Аналіз досліджень. Функціонування тіньової економіки активно досліджується в економічній літературі. Належну увагу цим проблемам передусім приділяли такі зарубіжні дослідники, як П. Гутманн, Б. Даллаго, Е. М. Лакко, Д. Блейдс, В. Танзі та ін., варто назвати також російських економістів: В. Геворгян, Ф. Глісін, А. Абалкін, Ю. Козлов, Т. Корягіна, А. Косалс. Не залишили цю проблему без уваги також українські науковці: В. Колот, А. Гальчинський, Е. Лібанова, В. Лисицький, Б. Гунський, М. Павловський. Але слід зауважити, що окремих досліджень щодо проблем «тіньової» заробітної плати сьогодні немає [2].

Мета статті — висвітлити проблеми тіннізації заробітної плати в Україні та можливі шляхи виведення зарплати з тіні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Серйозні, масові масштаби процес тіннізації набув в 90-ті роки, коли працедавець зрозумів, що серйозні санкції йому не загрожують, а вигода величезна, оскільки вартість переведення коштів з рахунку підприємства у готівку — близько 10% — набагато нижча за сукупний податок на фонд оплати праці. Вже в 90-х заговорили про детнізацію, розширення бази оподаткування.

Серед існуючих видів заробітних плат, включаючи офіційний сектор і тіньовий, можна виділити наступні: